

ТРИПТИХ КРАЈА ПРАВА

(Каракас)

Предговор (Пролог) — Правни некролог једне епохе

Овај текст није политички. Он није усмерен на оцену појединачних актера, одлука или режима, нити има за циљ да заузме позицију у текућим политичким расправама. Његова предметна равна није политичка пракса, већ статус права као нормативног система у савременом свету. Политички догађаји у тексту се појављују искључиво као чињенични материјал за правну анализу, не као објекти вредносног суда. Полазиште овог рада јесте теза да се савремено стање не може адекватно описати појмом „кризе владавине права“. Криза подразумева привремену дисфункцију унутар важећег нормативног поретка и претпоставља могућност његовог опоравка. Оно чему сведочимо има другачију природу: реч је о структурној трансформацији у којој право задржава своју форму, језик и свој институционални оквир, а губи обавезујућу снагу. Право не престаје да постоји; престаје да делује као норма. Зато текст не анализира повреде права. Повреда претпоставља постојање норме која још увек важи. Предмет анализе је стање у којем норма више не претходи одлуци, већ јој следи; у којем право не ограничава силу, већ је рационализује. То је прелаз из правног у постправно стање — *abrogatio sine abolitione*. Триптих који следи структуриран је као дијагностички модел. Први део описује процес постепене ерозије нормативности, у ком се изузетак трансформише у правило, правило у реторичку референцу. Други део разматра гранични случај у којем право више не функционише ни као симулација, већ бива укинута самом радњом која се извршава без јурисдикције, без поступка и без правне симетрије. Тај случај није анализиран као политички догађај, већ као *casus extremus* који разоткрива унутрашњу логику постправног поретка. Трећи део описује стабилizовано стање након тог прелома — стање у којем право опстаје као језик, процедура и институционални декор, али више не обавезује ни јаке ни слабе. Овај текст не нуди нормативне предлоге нити програмске излазе. Разлог за то није песимизам, већ методолошка доследност. Нормативни предлог има смисла само у поретку који још увек признаје нормативну аргументацију као правно релевантну. Када је право редуковано на протокол, а неправда институционализована као процедура, преостаје само аналитичко именовање стања. У том ограниченом, али још увек смисленом простору, овај текст треба читати као правни некролог једне погрешне светске епохе. Не као израз носталгије за изгубљеним поретком, већ као констатацију његовог функционалног краја. Право није нестало зато што је било прекршено, већ зато што је постало сувишно у систему који је научио да говори његовим језиком али без прихватања његових ограничења. Докле год постоји језик којим се може прецизно рећи да право више не функционише као право, постоји и траг онога што је право некада било. Овај текст не претендује на више од тога.

I — ПАДАВИНА ПРАВА

Право је некада владало. Данас — пада. Не попут кише која доноси плодност, већ попут киселих падавина које нагризају све што дотакну. У својој класичној форми, право је било вертикала: изнад силе, изнад интереса, изнад тренутка. Његова суштина није била у томе да буде свемоћно, већ да буде ограничење. *Lex* је постојао зато да би *vis* имао границу.

Тамо где је право владало, одлука је будно следила норму, а не обрнуто. Савремено стање карактерише инверзија. Право више не претходи одлуци — оно је њен накнадни опис. Исход је познат унапред, а правило се тражи ретроактивно, као оправдање. Тако право престаје да буде нормативни систем и постаје — **декоративна рационализација моћи**. Падавина права није спектакуларна. Она не наступа тенковима, већ саопштењима. Она нагло не руши уставе, већ их разводњава „транзицијама“. Прво делује капиларно: једним изузетком, преседаном, једним „специфичним контекстом“, док преседан не постане све. Најопасније није то што је право прекршено. Најопасније је што је изгубило циљ, форму. Изузетак по изузетак и све постаје преседан, а тада ништа више није право/ило. А тамо где нема права/ила, сила више нема никакву потребу, чак ни за правдањем. То није криза. Криза подразумева могућност повратка. Ово је метаморфоза. Промена агрегатног стања права: **од чврсте норме у течну правдање**. Владавина права значила је основни ред: правило пре човјека, норма пре моћи, поступак пре исхода. Падавина права је хаос уз протокол: исход је познат унапред, правило се накнадно тражи да правда. Право више не претходи одлуци — оно је њен ПР-сервис. Када је право владало, кривица се доказивала. Данас се саопштава. Када је право владало, суд је био место бар тежње ка истини. Данас је истина само оно што преживи конференцију за медије. Када је право владало, држава је судила свим својим властима. Данас власт једне државе суди другим државама и хапси њихове председнике. Падавина права је тиха, подмукла као свако подривање. Не удара као тенк, не експлодира као бомба. Она досадно капље: из саопштења, из „забринутости“, из „пакета мера“, из „транзиције“. И свака кап појединачно делује безазлено, али скупа и протеклом времена — темељи се распадају. Најопасније није то што је неко конкретно право данас и овде прекршено. Најопасније је што више није остало шта да се прекрши.

Када ништа није право/ило, сила се не оправдава, већ наступа са осмехом, са сценаријем, с јасним уверењем да публика већ зна своју улогу. Падавина права производи нову врсту човека: оног који све види, а прави се да не види; све зна, а говори да је „компликовано“; осећа да је неправда системска, а рационализује је као нужност. То је човек прилагођен времену у којем је морал сувишан, а цинизам интелигенција. Право које пада не штити слабе оно их означава. Право које пада не ограничава јаке — оно их убрзава. Право које пада не доноси мир — већ тишину, ону после капитулације. Од владавине до падавине права“ није пут који мери време, већ одустајања: једним ћутањем више (небитно), једним „разумевањем околности“, једним „мањим злом“. И када се једном стигне повратка нема, јер се више не зна шта је било горе, шта је право. Право не умире драматично. Не тражи некролог. Оно се просто раствори. И тек када нестане, схвати се да киша која пада није чистила ваздух, већ је испирала последње трагове правне цивилизације. То је тренутак када више не живимо у свету без правде, него у свету у којем је неправда пука процедура.

II — ОТМИЦА ПРЕДСЕДНИКА (*de casu extremo*)

Председник Венецуеле је више пута изјавио да се земља суочава с најозбиљнијом претњом америчке агресије у последњих сто година. По његовим речима, САД настоје да се домогну **највећих светских резерви нафте које се налазе у Венецуели**. Током обраћања запевао је чувену песму Бобија Макферина — "*Don't Worry, Be Happy*" и — *Неће "грингоси" пљачкати богатства венецуеланске земље*. Узалуд, завршили су. Председник Венецуеле **Николас Мадуро** и његова супруга **Силија Флорес**, стигли су касно синоћ у Метрополитански

притворски центар (МДЦ) у Бруклину, у Њујорку, након што су ухапшени током америчке војне операције у Каракасу. Пар је одведен из Венецуеле на ратни брод УСС Иво Цима, а потом авионом транспортован у САД, преносе медији. Врховни суд Венецуеле одлучио је да потпредседница земље **Делси Родригез** преузме привремено председништво. Високи званичник Венецуеле изјавио је да је најмање 40 људи, укључујући војно особље и цивиле, погинуло у америчком ваздушном нападу на Венецуелу. Амбасадор Венецуеле при УН Самјуел Монкада упутио је писмо СБ УН у којем истиче право Венецуеле на самоодбрану и тражи хитну седницу. "Ово је колонијални рат с циљем уништавања наше власти коју је изабрао наш народ, и наметања марионетске владе која омогућава пљачку наших природних ресурса, укључујући највеће светске резерве нафте", навео је Монкада. Састанак СБИН о Венецуели вероватно ће бити одржан, рекао је извор из УН. Оптужница подигнута против Мадуре и његове породице у Јужном округу Њујорка оптужује га за заверу у вези са наркотероризмом, увозом кокаина, као и поседовањем оружја и експлозива. Оптужбе су сличне онима из 2020.

Постоји тренутак у којем се постправна симулација распада и уступа место чистом чину. Тај тренутак настаје онда када једна (стварно суверена) држава — директно или посредно — отме изабраног председника друге *суверене* државе, уз претходно дуго јавно обећање новчане награде онима који ће унутар те државе извршити чин издаје. Ту више није реч о повреди међународног права, већ о сечи, његовом **укидању као система**. У класичном *ius gentium*, шеф државе није приватно лице и његова неповредивост (*inviolabilitas*) није привилегија већ дужност очувања суверенитета. Напад на шефа државе представља *casus belli* управо зато што не погађа појединца, већ саму државност. Када се, међутим, отмица председника саопштава као „успешна операција“, а не као акт агресије; када се лишавање слободе врши без суда, без екстрадиције, без јурисдикције; када се корупција проглашава разлогом интервенције, а новац средством њеног спровођења право бива **исмејано**. Овде ни фикција није сачувана. Суверенитет није суспендован *de iure*. Он је укинут *de facto*, физичким уклањањем титулара власти. Тачка у којој право престаје бити и симулакрум.

Поставимо питање чисте правне симетрије (*argumentum a pari*): шта би значило да било која сила отме председника било које Западне државе уз образложење „демократије“ или „стабилности“ или „корупције“? Одговор је унапред познат. Предвидљивост реакције открива истину: право више није универзално. Оно је постало **привилегија моћи** а не општа норма. Отмица председника је више од догађаја. Она је — **објава новог правила**.

Постоје повреде међународног права иако тешке, ипак остају унутар правног поретка: активирају санкције, репарације, дипломатске последице, оружани сукоб као *ultima ratio*. Али постоје и радње које не повређују право — већ га укидају као нормативни систем. Отмица изабраног председника једне државе уз јавно обећање новчане награде за издају, припада најгорој категорији. Такав чин није *delictum iuris gentium*, већ његова **негација**. У класици међународног права положај шефа државе има двоструку природу: он је истовремено унутрашњи уставни орган али и спољни титулар државног суверенитета. Његова неповредивост (*inviolabilitas*) није лични привилегијум, већ институционално јемство континуитета државе. Напад на шефа државе, извршен од друге државе или уз њену одлучујућу подршку, традиционално се квалификује као *casus belli*, не зато што је морално скандалозан, већ зато што онтолошки дестабилизује међународни поредак. Када се отмица председника изриче као „успешна операција“, а не као акт рата; а корупција проглашава разлогом интервенције, уз новчану награду за издају уставног поретка којег

је њено средство; када се физичко лишавање слободе шефа државе изврши без одлуке надлежног суда, без екстрадиционог поступка, без правног оквира, тада не говоримо о повреди међународног права, него о његовом функционалном и о формалном **укидању**.

До тог тренутка, и најгрубљи облици постправне праксе задржавали су барем минималну правну фикцију: резолуције без правне снаге, санкције без судске контроле, „прелазне власти“ без уставног основа. У овом случају, чак је и та фикција напуштена као сувишна. Суверенитет није суспендован *de iure* — он је елиминисан *de facto*, физичким уклањањем титулара државне власти. То је тачка у којој право престаје да буде чак и привид. Кључна опасност овог чина није у бруталности већ у — унилатералној нормализацији. Јер ако је дозвољено да једна држава отме председника друге ради „стабилности“, „демократије“ „транзиције“, „корупције“ више нема универзалне забране, она контекстуална, право које важи само у одређеним контекстима није право, већ политичка техника егзекуције. Поставимо питање без идеологије, без геополитике, без симпатија: шта би се догодило да Русија јавно отме председника Француске? Или да Кина ухапси председника Украјине? Асиметрија квалификације истих радњи а различитих актера каже да међународно право не функционише као универзални нормативни систем, већ дискретна привилегија моћи. То је суштинска инверзија корупције, која се номинално наводи као разлог интервенције, она је конститутивни метод. Обећање новца за издају уставног поретка своје државе није споредан факт, већ *ratio operandi*. Борба против корупције путем институционализоване корупције представља логички и правни апсурд који је могућ само у систему у којем је право сведено на реторички алат. У том контексту, више не постоји јасна граница између унутрашњег и спољног насиља. Када се државни апарат купује споља за рушење њихове уставне структуре, тада говоримо о **организованом пучу међународног карактера**, без обзира на језик којим се описује. *Nomina non mutant substantiam*. Отмица председника, дакле, није ексцес. Она је **објава новог правила**: да се власт више не губи искључиво путем избора, ни путем уставних механизма, већ и путем физичке елиминације титулара суверенитета, уз финансијске подстицаје (корупцију) као и медијску легитимацију. У том тренутку, међународно право више није *lex superior* у односу на силу, постаје њен језик.

А право које служи сили престаје тог тренута да буде право у ма ком нормативном смислу. Зато отмица изабраног председника није криза међународног права. Криза подразумева могућност опоравка а ово значи **крај једне правне епохе**. Не крај у виду драматичног слома већ у виду тихе функционалне смене: *abrogatio sine abolitione*. Међународно право формално схоластички опстаје, али више никога не обавезује. Оно постоји као запуштен архив, кафанска реторика, као историјско сећање. А тамо где право више не обавезује — сила више нема потребу за оправдањем. То није политичка оцена. То је правна дијагноза.

In fine, отмица изабраног председника једне државе и његове супруге, уз факт да су САД за издају Венецуеле корумпирале државни врх Венецуеле с 50 милиона долара. Плаћање издајницима државе саопштавано је рутински, као да је реч о уговору о јавним радовима. Корупција као номиналан разлог интервенције, била је основно средство интервенције. То је директан чин међудржавног насиља без намицања правних маски. До тог тренутка, постправни поредак је инсистирао на форми, међутим сад је одбачена као непотребна.

Суверенитет није суспендован сада је **физички поништен**. Изабрани председник није делегитимисан правним средствима већ **ухапшен без суда**, ван било какве јурисдикције. Такав правни образац и *modus operandi* — није семантичке већ цивилизацијске природе.

Право никада није било универзално, али је понекада то настојало, сада више, не, постало је *локално примењив морални кодекс*, резервисан за слабе. Отмица председника више није табу. Она је тест. Тест докле се може ићи без последица. Још је застрашујућија чињеница да се овде ни не инсистира на порицању. Када се државни апарат једне земље купује споља ради рушења сопственог уставног поретка, више нема говора о „подршци демократији“. То је **професионално организован пуч**, легитимисан језиком права, али спроведен методама криминала и више не тежи ни привиду легитимности. Он се ослања на једну једину претпоставку: да нико неће поставити симетрично питање. Ерфо, ово је **објава новог правила**: да се власт више не губи само на изборима, нити само у судовима, већ и у ноћним операцијама, уз финансијске подстицаје и медијску аплауз. То је тачка у којој право не само да је престало да штити — оно је престало и да се претвара да штити. Исти *modus operandi* је већ примењен, само се правимо да не памтимо, исто уз *доларску награду* када је овде испоручен председник Савезне републике Југославије Милошевић.

III — ПРАВО НАКОН ПРАВА

Постоје историјски тренуци у којима право не бива оборено, нити поништено, нити формално укинато. Оно бива — превазиђено. Не у хегеловском смислу уздизања на виши ниво рационалности, већ у грубој, оној инструменталној, техничкој равни: као што се превазилази застарела технологија. Не зато што је погрешна, већ зато што реално смета. У таквом тренутку право не нестаје из система. Оно остаје присутно као форма, као језик, као декор. Али престаје да буде норма. Његова суштинска функција — да ограничи силу — бива замењена супротном улогом: да силу оправда. То је кључна тачка прелома. Од тога тренутка више не говоримо о кризи владавине права, него о — постправном поретку. Постправни поредак не укида право. Он га симулира. Симулација права функционише по једноставном принципу: исход претходи норми. Одлука се доноси у сфери моћи, а право се накнадно ангажује као рационализација. Тако се задржава привид легалитета, без терета ограничења. Судови, институције, међународни механизми не престају да постоје — али престају да буду арбитри. Они постају процесни техничари већ одлученог. У том смислу, савремени поредак није анархичан. Напротив, он је дубоко уређен. Али уређен не нормом, већ управљивошћу. Право се трансформише у регулаторни софтвер моћи, чија сврха није праведност, већ предвидљивост понашања. Слаби морају знати докле смеју, јаки морају знати колико могу. Правда је сувишна категорија у систему који функционише без икаквог отпора. Суверенитет у таквом поретку више није изворна власт државе, већ статус који се додељује и одузима. Он престаје бити правна чињеница и постаје политичка лиценца. Држава није субјект права по самом постојању, већ по степену подобности. Избори важе док производе прихватљив исход. Устав важи док не омета транзицију. Међународно право важи док не засмета „*стабилности глобалиста*“.

Ту долази до суштинске трансформације појмова. Демократија престаје бити поступак, а постаје етикета. Њена вредност се више не мери процедуралном регуларношћу, већ

геополитичком употребљивошћу. Суверенитет постаје условна категорија. Владавина права постаје реторичка фигура. А сила остаје једина константа, али сада без потребе да се прикрива. Историјска иронија лежи у томе што је ова трансформација спроведена у име управо оних вредности које је уништила. Право је релативизовано у име права. Суверенитет је суспендован у име демократије. Насиље је легитимисано у име мира. Ова инверзија није случајна, већ структурна. Она представља завршни стадијум једне цивилизацијске парадигме у којој вредности опстају само као симболи, док њихову суштину преузима интерес. Зато се више не може говорити о „дуплим стандардима“. Дупли стандарди подразумевају постојање стандарда. Оно чему сведочимо је одсуство стандарда као обавезујућих правила и њихова замена контекстуалним оправдањима. Када све зависи од „околности“, право је престало да буде право. Ово стање није пролазно. Оно није привремени морални пад, нити реакција на кризу. Оно је стабилизован модел. Модел у којем је највећа опасност у његовој функционалности. Јер систем који „ради“ нема потребу за реформом. Систем који производи добре резултате макар били неправедни — доживљава се као рационалан. Последица таквог поретка није хаос, већ тишина. Не тишина мира, већ тишина прилагођавања. Људи се не буне јер су поражени, већ зато што су научени да пораз рационализују као нужност. Интелектуалци не ћуте јер не виде, већ јер знају цену говора. Институције не отказују јер су слабе, већ јер су интегрисане. У том смислу, постправни свет није свет без правила, већ свет без смисла правила. И ту лежи коначна дијагноза: право није нестало зато што је било кршено, већ зато што је постало сувишно. Оно је било опасно док је ограничавало силу. Када је сила научила да говори његовим језиком, право је изгубило своју последњу одбрамбену функцију. Епохе не завршавају револуцијама, него нормализацијом онога што је некад било незамисливо. Када неправда постане процедура, а право њен протокол, више нема шта да се руши. Све већ функционише. Ово није позив на отпор, нити пророчанство катастрофе. Ово је именовање стања. А именовање је последњи чин права који још увек има смисла. Јер докле год постоји језик да се каже да право више не постоји постоји и траг оног што је право некад било. Када се једном прихвати да је отмица шефа државе допуштена у „одређеним околностима“, међународно право престаје да постоји као обавезујући поредак. Формално опстаје али више не делује. *Abrogatio sine abolitione*. У том постправном стању, право не нестаје. Оно се трансформише у језик. У реторику. У протокол. Његова функција више није да ограничи силу, већ да јој обезбеди легитиман речник. Суверенитет више није чињеница, већ лиценца. Демократија није поступак већ етикета. **Владавина права више није норма, већ алат — делегитимације неподобних.** Сила остаје једина константа али сад без потребе да се прикрива. Најстрашнија последица оваквог поретка није хаос, већ тишина. Не тишина мира, већ тишина прилагођавања. Систем функционише. Управо зато је опасан. Јер функционалан систем нема потребу за корекцијом, чак ни када је неправедан. Тако се епохе не завршавају револуцијама, већ нормализацијом оног што је некада било незамисливо. Кад неправда постане процедура, а право њен протокол, више нема шта да се руши. Све већ ради. Ово није морални суд ни политичка позиција. Ово је **правна дијагноза једне епохе.** Можда последњи чин права који још има смисла јесте да се именује сопствени крај јер докле год постоји језик да се каже да право више не постоји — постоји и **траг онога што је некада било право.**

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Поставља се питање зашто је је уместо владања права дошло време — падавине права.

1 — Суверенитет као условна дозвола

Суверенитет је сметња коју треба — „иновативно и креативно неприметно — уклонити“. Питање више није ко је на власти, већ ко има право да одлучи да избори престају да важе у туђој држави, а да притом његови стандарди важе изван његове територије. Ако је могуће да се изабрани председник једне државе делегитимише као „проблем“, „препрека“ или „сметња транзицији“, онда суверенитет више није правна категорија — већ условна дозвола великих сила. Држава постоји само док је њен изборни исход политички прихватљив спољним актерима. „Транзиција“ функционише као правна црна рупа: у том периоду не важи изборна воља, не важи устав, не важи међународно право, али важи формула: „ми ћемо бити ту док се не среди“. Ко је „ми“? Ко је дао мандат? Ко одређује крај транзиције? Одговор је увијек исти: онај ко има моћ. Аргумент „народ се радује“ представља опасну софистику. Ако је радовање дијела популације довољан критеријум легитимитета, онда је демократија укинута и замијењена политичком психологијом масе. *Универзализација овог апсурда најопаснија је по светски поредак.*

Ако избори важе само кад су „исправни“, онда нема принципа који ће икога заштитити. Право престаје бити нормативно постаје инструментално. Не ограничава силу, већ је њен реторички сервис, већ донетих одлука. Ово је крај права које знамо као универзалног језика човечанства. Историја се даље наставља али без арбитра, без норме, без заштитне мреже за оне слабе. У таквом свету нико није сигуран — неки су само привремено јачи.

2 — Ћутање као политика

Операција САД у Венецуели оповргава аргументе да Русија није могла да се меша у ситуацију у Украјини, в.д. председника Минхенске безбедносне конференције **Волфганг Ишингер**. "Ако САД интервенишу у Венецуели без мандата УН, аргумент да Русија није требало да интервенише у Украјини без обраћања СБ УН губи своју политичку и правну вредност, зар не?" Па зар није исти сценарио био и са агресијом над Југославијом? Премијер Велике Британије **Стармер**: **Нисмо лили сузе због краја Мадуровог режима. Кина и Русија позивају САД да одмах ослободе Мадура и реше ситуацију дијалогом.**

Свако слободно мислећи човјек мора себи поставити једно питање: зашто ћути цео тзв. колективни Запад? Не зато што не зна. Не зато што није обавештен. Већ зато што ћутање више није неуспех већ делотворна политика. Када би се данас применили исти стандарди који се примењују према „неподобнима“ и увеле санкције, изрекле осуде, активирали механизми међународне одговорности не би се урушио конкретан догађај. Урушио би се мит. Мит о моралној асиметрији. Ћутање није празнина. Оно је избор. И то прецизно калибрисан да се не отвори питање чији је одговор смртоносно неодбрањив. Право се више не примјењује оно се дистрибуира. Селективно. По кључу политичке подобности и геополитичких интертеса, као и одувек. Али сада незамагљено и сирово, повратак у првобитно доба. Неће нико моћи спорити да је нафта одавно „тихи извор легитимитета“. Венецуела је једна од највећих резерви нафте на свету, хронично „проблематична“, увек

у „транзицији“, увек пред „демократским рестартом“. Ако држава има „превише нафте“, онда има премало суверенитета. То није теорија завере. То је — геополитичка константа.

3 — **Каракас** није пародија — али није ни преседан

Мада преседани у међународном праву не умиру и пошто само чекају да се примене на следећем, овде је посреди сасвим друго. И једног дана, када се некоме у „цивилизованом свету“ деси исто или слично, више неће бити прихватљивих аргумената, јер су већ једном добровољно одбачени или се ипак десило да је преседан — све. **Јер када све постане преседан — право тада потпуно нестаје, нема егзистенцију.** Тада: нема више правила, нема више изузетака, нема више граница, онда право више не може ни да се прекрши — јер не постоји као нормативни систем. Оно постаје: реторика, декор, инструмент. Ово није **Крај историје и последњи човек** (Ф. Фукујама 1992), него **крај правне, културне и демократске цивилизације** која парафраза и инверзија је тачнија од њеног оригинала. Питање преседана који заузима све, више није политичко већ **онтолошко питање права.** И зато је одговор тежак — јер се не тиче једног догађаја, већ **сломљене структуре света.**

Зато ово није никакав преседан. Преседан је постало да се право уопште примењује. Данас је преседан имати суверенитет. Преседан да председнику суди његова држава. Преседан да се границе поштују. Преседан да сила буде ограничена правом. Оно што је некада било изузетак, преседан сада је норма. А оно што је било норма, постало је екцес.

Косово* је било модел, није било изузетак нити преседан. Косово и Метохија није било изузетак, било је модел. Формално, све је било савршено: позивање на Бадинтерову комисију, на начело *uti possidetis juris*, на неповредивост републичких граница СФРЈ. А онда потпуно супротно рјешење у конкретном случају. То није био правни промашај. То је било свјесно демонтирање правног принципа. Од тог тренутка право више није било обавезујуће — постало је опционо. НАТО агресија 1999. означила је тренутак у којем је **„међународно право остало без зуба“.** Седамдесет осам дана бомбардовања без одлуке Савета безбједности УН, под еуфемизмом „хуманитарне интервенције“, ради „више демократије“ и „мање силе“. То није био преседан. То је био слом *ius cogens* норми. Од тог трена забрана употребе силе постала је релативна, суверенитет условљен а фрагилна демократија изговор. Ако је отмица председника државе „борба за демократију“, онда морамо поставити питање без икакве патетике: да ли је ово мањак демократије или нека њена нова дефиниција? Ако је ово демократија — онда је демократија испражњен појам.

4 — „Без крви“ као медијска формула

Наратив „без крви за два сата“ није чињеница. То је сценарио. Корупција се никада не искорењује за два сата. Демократија се не успоставља спектаклом. Државни удар без крви значи само једно: отпор је претходно купљен високом корупцијом и неутрализован. Председници се не отимају без колаборације унутар апарата силе. Не разговара се са „шефом паркинг сервиса“. Разговара се са врхом војске, безбједносним структурама и командним тачкама. Они се „пазару“. Ти разговори нису идеолошки већ трансакциони „Без крви“ не значи без насиља већ значи без отпора. Јер је отпор претходно угашен. Холивудска естетика служи да се сакрије процес који је завршен много пре него што су камере укључене. Акција је тек завршни чин. **Прави посао обављен је дубоко у тишини.**

Недовољно промућурна синтагма „без крви за два сата“ је очајан наратив, а не смислена чињеница. Када САД прогласе „тријумф демократије“ за два сата и формулу „без крви“, то није извештај већ јавно саопштење. Зато што је непружање отпора претходно купљено требала је „холивудска акција“ да би сакрила оно што се десило пре камере. Куповина лојалности је била и кључна а отужна, невидљива фаза спекталкуларне операције. Таква конатстација може бити и опаска али је правно и логички неумољива: председници се не отимају без издаје унутар апарата силе. Дакле, „без крви“ не значи „без насиља“ већ без отпора, јер је неутралисан доларима. Холивудска димна завеса је сурогат материјалне истине. Спектакуларна отмица председника *Николас Мадуре* (или било ког другог шефа државе) служи једној ствари: да фокус јавности буде на „акцији“, а не на процесу који је довео — до ње. Холивудска естетика: хеликоптери, ноћ, специјалци, драматичне изјаве, служи да се прикрије чињеница да је прави посао завршен месецима раније — у тишини.

5 — Свако има своје разлоге да се прави глуп

Ситуација је толико очигледна да су образложења комична, јер сада **цео свет јасно зна**: да демократија није решена за два сата, корупција није нестала спектаклом, да „без крви“ значи „без отпора, јер је плаћен“. И сви се **праве глупи**. Не зато што не виде — већ зато што је **глума постала услов опстанка у међународним односима**. Лицемерје више није мана, оно је постало компактан систем. Овде долазимо до најмрачнијег закључка. Ово више није: одступање од принципа, двоструки аршин, привремени морални пад. Ово је **структурно лицемерје**. Право се користи: као сценарио, демократија као реквизит, а суверенитет као препрека коју треба „креативно уклонити“. **Цинизам се лако открива ако је умотан као порука. Јер, порука није упућена Венецуели**. Није ни свету уопште. Порука је упућена свима који би помислили да: право још има снагу, да принципи још обавезују, да постоји „црвена линија“. Порука гласи: **Не морамо ни да се трудимо да вас убедимо. Довољно је да ви пристанете да глумите да верујете**. Ово није ерупција лицемерја — ово је **његова нормализација**. А када се лицемерје нормализује, оно више није морални проблем, већ **облик владавине**. И управо у том је највећи историјски пораз — не Венецуеле, већ идеје да право и демократија још могу бити више од сценографије.

6 — Монроова доктрина: од уздржаности преко алибија до первертирања

Изворна Монроова доктрина била је дефанзивна и симетрична: неинтервенција Европе у Америци и неинтервенција САД у Европи. Заштитни зид, а не мандат за доминацију. Рузвелтов королар (1904) означио је перверзију заштита = хегемонија. Данас се доктрина користи искључиво тек као ексклузивитет, никада као самоограничење. Узима се право, одбацује обавеза. У изворном облику, Монроова доктрина била би оптужница против глобалног интервенционизма, а не његово оправдање. Зато се никад не цитира у целини. Трампово позивање на Монроову доктрину је толико индикативно: оно показује колико је доктрина изврнута, инструментализована и лишена свог изворног значења. Хајде да је вратимо на изворник: Шта Монроова доктрина јесте? Џејмс Монро је 1823. формулисао доктрину сведелу на три принципа: Неинтервенција Европе у Америци; Европске силе немају право да се мешају у послове држава америчког континента; Неинтервенција САД у Европи и САД се неће мешати у европске ратове, савезе и унутрашње односе. Одвојене сфере Стари и Нови свет су политички и безбедносно одвојени системи. Дакле: доктрина

је била дефанзивна, антиколонијална и заснована на реципроцитету уздржаности. Не биа мандат доминације, већ заштитни зид. САД су себи доделиле право да: „интервенишу“ у државама Латинске Америке, ради „стабилности“, „реда демократије“ и „цивилизације“. Од тог тренутка: Монроова доктрина више није *shield*, већ постаје *license*. Из заштите од Европе у инструмент хегемоније над Америком и тим редом непрекидно тамо до голготе.

Шта Трамп заправо мисли и ради кад се на њу позива? Кад се Трамп позива на Монроову доктрину, он: не мисли на неинтервенцију САД ван континента, не мисли на уздржаност, не мисли ни на реципроцитет. Он мисли на ово: „Западна хемисфера је наш простор одлучивања и ми одлучујемо ко је легитиман, а ко није.“ То је геополитичка парола, не правна доктрина. Океј: А шта је са „обратно“? И ту је срж апсурда. Ако би се Монроова доктрина читала доследно, онда би важило: САД немају право да се мешају: у Украјини, на Блиском истоку, у Африци, Азији, на Балкану. И управо ту избија двострук стандард: Монроова доктрина се данас користи као ексклузивитет, а никада као самоограничење. Узима се право, одбацује обавеза. Од доктрине до империјалног аргумента је био кратак пут. У савременој употреби Монроова доктрина више не значи: „Не мешајте се у наш континент, а ни ми се нећемо мешати у ваш.“ Већ значи: „Ово је наш континент, а ми ћемо се мешати свуда где имамо интерес.“ То више није доктрина међународног права. То је геополитички злочин претворен у алиби. Трамп се позива на Монроову доктрину не зато што је разуме, већ што она у редукованом облику звучи као: *историјски легитимитет за регионалну самовољу*. Али у свом изворном облику, Монроова доктрина би данас била оптужница против глобалног интервенционизма САД, не његова одбрана. И управо зато се никада не цитира у целини. Монроова доктрина је изгубила интегритет и меру. Она није еволуирала него перветирала од *explicit* доктрине уздржаности, па све до доктрине сталне интервенције, прецизно: **од доктрине до непрекидног злочина**. Преобразена је у „**непрестан злочин**“, не метафорички, већ је то: правни опис стања. Зашто? Јер: рат више није *ultima ratio*, већ трајно стање, **демократија више није циљ, већ амбалажа владавина права није норма, већ алат делегитимације непослушних**. Испод тога целофана не постоји вредносни систем, већ материјални интерес хегемона: енергенти, тржишта, транспортни коридори, финансијска доминација и — геостратешка контрола.

Најтежа константа је у **нормализацији злочина**, свих видова а најперфидније изражена у скову: **коллатерална штета** уместо егзактно **коллатералан злочин**. Најстрашније такво деловање није садржано само у броју узрокованих односно вођених разних ратова. Нити чак у њиховој бруталности. Најстрашније је то што је злочин постао процес а процес легитиман. Када се рат води у име права, суверенитет крши у име демократије, државе разграђују у име стабилности онда више не говоримо о лицемерју. Говоримо о **систему**.

А сад о дијагнози једне епохе. Од 1945. након II светског рата САД је прешла пут од заштитника до менаџера конфликта, (хендловања) ратовима, ни случајно ни реактивно. Постале су оперативни центар светске моћи, у којем се конфликти планирају, обликују, дозирају, а по потреби — замрзавају. Од Кореје. Вијетнама, Латинске Америке, Блиског истока, Африке, па Балкана данас Украјине. Обрасци су различити али матрица је иста: подстицање једне стране, обука друге, наоружавање треће, и **морална супериорност над свима**. После 1990. са нестанком биполарног света, та улога се више није ни прикривала:

Америка постаје базна централа конфликта, а не арбитар мира. Тако су се низали разни демократски ратови „плишани“, „обојени“, „хибридни“ а исход исти. Јер рат више није нужно тенк и фронт, ни дрон ни атомско оружје, већ плишан НВО „грађанско друштво“, обојен кроз контролисане побуне, хибридан кроз санкције, медије и правне конструкције, а само када је преко потребан и некеме за нешто затреба, онда је и класичан, бруталан, онај „кинетички“. Разлика је у естетици. Суштина је иста — контрола простора и ресурса.

Монроова доктрина је некада била граница. Данас је лажан алиби. Америка више не шири демократију — она шири **управљиви хаос**. А у хаосу: право ћути, морал се смеје, а историја памти — и без илузија. Све написано није никакав антиамериканизам, него је посредни најогољенији **реализам и — без много труда око околишења и улешавања**.

Америка је била велика док је била добра, када је престала бити добра, није више велика.

7 — Нормализација злочина

Најстрашније није број ратова. Ни њихова бруталност. Најстрашније је што је злочин постао процес, а процес постао легитиман. Рат више није *ultima ratio*, већ трајно стање. Демократија није циљ, већ картонска амбалажа. Владавина права није норма, већ алат некада софистициране делегитимације а сада вулгаризоване. Испод тог целофана налази се само материјални интерес: енергенти, тржишта, коридори, финансијска геостратешка контрола. Америка није више ако је и била икада арбитар мира, већ менаџер конфликта. Конфликти се планирају, дозирају, нужно одржавају и гасе — али се ретко разрешавају.

Дијагноза

Ово није антиамериканизам. Ово је реализам али без украса. Право више није заједнички језик човјечанства. Оно је постало локални дијалекат моћи. Историја се наставља — али без арбитра, без норме и без заштите за слабе. У таквом свету нико није сигуран. Неки су били и биће још моћни. То није песимизам, него — *дијагноза*. Мултипшоларан свет је једина нада човјечанства, јер тада ће се неминовно „реконструктуисати право“ равнотеже правичности, проговорити сви народи а ове заставе и трубе лажи засући се и биће — мук.

Пише: Др Владан С. Бојић